

تربیت اخلاقی

• از اوقات مهم، پر کردن اوقات فراغت نوجوان است اگر اوقات بیکاری نوجوان با برنامه‌های سازنده و مورد علاقه‌اش پر شود کمتر فرصتی برای پرداختن به تخیلات و افکار انحراف ساز و تباه کننده خواهد یافت.

• رسول خدا (ص) فرمود: هر که عمل ناشایست کسی را ظاهر و شایع کند مثل آن است که خود به جا آورده باشد و هر که مومنی را به عیبی سرزنش کند، نمیرد تا خود گرفتار آن شود.

۳ - رفتارها و انحرافات جنسی

در کتب اخلاقی، بحثی مستقل در این زمینه به چشم نمی‌خورد و تنها از رعایت اعتدال و عفاف در قوای شهویه سخنی به میان می‌آید.

برخی از کتب روان‌شناسی نوجوان در بین مشکلات مختلف اخلاقی بر این مشکل بیشتر انگشت نهاده‌اند شاید به این دلیل که مشکلی حادث‌تر و بارزتر است اما متأسفانه از ارائه راه حل‌های صحیح و عملی برای این معضل بازمانده‌اند.

«رفتارهای جنسی به طور کلی شامل حرکات و اعمال و کردارهایی است که به خاطر جنس مخالف و برای ارضای تمایلات جنسی در نوجوان انجام می‌پذیرد. این رفتارها زمینه ایجاد مسائل و مشکلات برای نوجوانان و والدین و اولیای آنها می‌گردند».

گاهی این رفتارها به انحراف جنسی می‌انجامد. نوجوان به علت بروز غریزه جنسی و تحولات فیزیکی و روانی بیش از هر زمان در معرض این خطر است و اگر کسی به داد او نرسد و او را هدایت ننماید، ممکن است مبتلا به انحرافات جنسی چون استمناء همجنس بازی، نظربازی و غیره گردد.

پروژه‌های جهاد دانشگاهی مرکز از مدارس دخترانه انواع رفتارها و انحرافات را به ترتیب فراوانی چنین طبقه‌بندی نموده است:

۱ - داشتن دوست پسر

۲ - پوشش نامناسب

۳ - گوش دادن به نوارهای مبتذل

۴ - انحرافات جنسی [استمناء، لواط...]

۵ - معاشرت با افراد فاسد

۶ - ردوبدل کردن عکسهای مبتذل

۷ - آرایش زننده و وضعیت نامناسب

در گزارش مدارس استانها به هسته مشاوره تربیتی مرکز، مشکلات جنسی درصد مسائل اخلاقی نوجوانان است. به عنوان نمونه مهمترین مشکلات اخلاقی مقاطع تحصیلی راهنمایی و دبیرستان در سال تحصیلی ۶۸ - ۶۷ عبارتند از:

- راهنمایی پسران: پوشش نامناسب (دارای فراوانی بالا) و در متوسطه پسران چشم‌چرانی مهمترین مشکل اخلاقی است.

- راهنمایی دختران: پوشش نامناسب و نامه‌نگاری از فراوانی بالایی برخوردار است و در متوسطه دختران پوشش نامناسب آرایش کردن و نامه‌نگاری به جنس مخالف مهمترین مشکلات اخلاقی این دوره‌اند.

با توجه به این شواهد مهمترین مشکل اخلاقی که نوجوان با آن مواجه است زیانهای ناشی از طغیان میل جنسی است که زمینه ساز آثار سوء و خطر آفرینی می‌شود که عبارتند از:

را پى ريزى نمايد.

دامنه اين حواس پرتى آن قدر وسيع است كه در كلييه امور زندگى و برنامه مطالعاتى و درسى نوجوان نيز اثر بسيار نامطلوبى گذاشته و اين عامل مهم و سازنده شخصيت را نيز خدشه دار مى كند.

ج- ضعف و اختلال جسمى

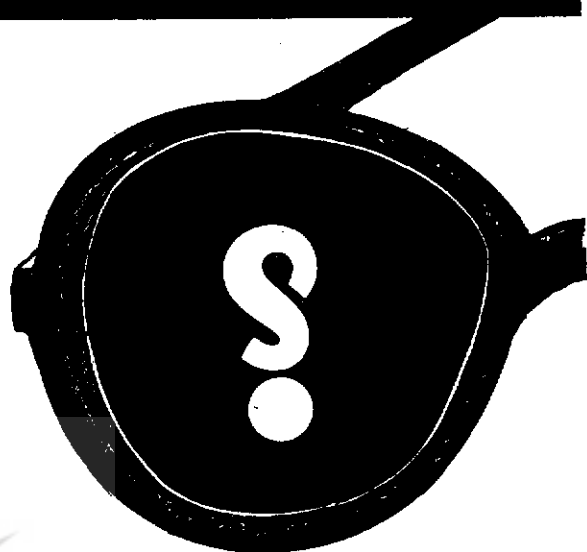
نوجوانى دوران رشد سريع جسمى است. مصرف انرژيها و توانائيتها در ارضاي ميل جنسى لطمه اى قابل توجه بر رشد جسمانى شخص وارد ساخته و احياناً امراض و ناراحتىهاي خاصى را به دنبال خواهد داشت كه زمينه ساز پيرى زودرس و نابهنگام مى شوند.

د- انهدام سرمايه هاى معنوى

بزرگترين و مقدس ترين سرمايه نوجوان كه از كودكى با خود همراه دارد قلب پاك و ملكوتى و اخلاص و صفاي فطرى و روح سليبى است كه حتى گاه احساسهاى علوى نيز به او دست مى دهد.

در آستانه بلوغ شرم و حياي نوجوان مانع آن مى شود كه به مسايل غريزياش رو آورد كه اگر همچنان در او باقى بماند عامل معنوى مهمى در ايجاد مصونيت و برهيز از افتادن انسان در ورطه معاصى و انحرافات روحى است. در علت يابى اين مشكل با عوامل مختلف و زيادى روبرو مى شويم مانند زمينه هاى اجتماعى، عوامل روانى اجتماعى و علل فرهنگى و اقتصادى كه بعضى از آنها چندان قابل كنترل نيست. اما در بعضى موارد مربي مى تواند با تغيير محيط به حل اين مشكل كمك كند.

از اقدامات مهم ديگر بر كردن او، فراغت نوجوان است اگر اوقات بىكارى نوجوان با برنامه ها سازنده و مورد علاقه اش پر شود كمتر فرصتى براى پرداختن به تخیلات و افكار انحراف ساز و تباه كننده خواهد يافت. دادن بينش مذهبى به نوجوان سومين اقدامى است كه مى تواند او را از اين خطر برهاند. با تقويت روحيه مذهبى او حتى از تفكر و تمرکز در اين مسائل نيز احساس گناه مى نمايد و به غضبصر (حفظ نگاه) مى پردازد، زيرا نگاه سر آغاز بسيارى از انحرافها و فسادها است. با

الف- سركوب استعدادها

نوجوانى دوران شكوفايى استعدادها و سازندگى جسم و فكر است نوجوان نيز در اين امر مشتاق است او مى خواهد در زمينه هاى مختلف علمى، اخلاقى از نيروى سرشار خودش بهره بگيرد، دانشمند و مخترع شود و نوع دوست و فداكار باشد، اما چرا چنين نمى شود؟ مانع راه چيست؟

يكى از مهمترين عواملى كه مانع به جريان افتادن صحيح و اصولى نيروهاى جسمى و فكرى و روحى نوجوان است غلبان ميل جنسى و عدم مهار آن است كه موجب مى شود، تمام توجه و قواى او را به خود مشغول دارد و مجالى براى انجام كارهاى خطير و سازنده و پرداختن به استعدادها و شكوفايى آنها باقى نماند. لذا تربيت جنسى نوجوان نبايد از نظر مربيان و معلمان بدور ماند.

ب- اختلال در مطالعه و درس

حواس پرتى حاصله از تسلط ميل جنسى، مانع از رشد و سير آزاد فكر و انديشه در جستجو و درك و شناخت واقعات و حقايق مى شود. با توجه به اينكه نوجوانى دورانى است كه پايه و اساس زندگى و سرنوشت آينده انسان در آن شكل مى گيرد، اثرات زيانبار اين امر جدى تر و خطر سازتر است. زيرا فرد نمى تواند با درك و شناخت درست حقايق و شخصيت خودش

• نوجوان دروغگویی را از کودکی یاد می گیرد. البته کودک در ابتدا با دروغگویی بیگانه است و اندیشه دروغ گفتن به ذهن کودک خطور نمی کند بعدها امکان دروغ گفتن از طریق مشاهده آن از بزرگترها کشف می شود و در شرایط ترس از آن استفاده می کند.

• روحیه عزت طلبی از خصایص بارز دوره نوجوانی است او دوست دارد او را تکریم و احترام نمایند، به حرفش بها بدهند و با او مشورت نمایند و او را دوست بدانند که در حد طبیعی نه تنها جنبه منفی ندارد که می تواند موجب رشد و تعالی اندیشه و منش او گردد.

انجام دهد. اگر حسد موجب بدگویی و تکبر شود او باید خود را مکلف کند که از محسود تعریف کند و نسبت به او تواضع کند، این امر موجب دوستی آنها می گردد و محبت، آتش حسد را یکباره خاموش می کند.

۵ - عیب جویی، استهزا و غیبت

جستجوی عیبا و لغزشهای مردم عیب جویی و بیان صفات و گفتار و کردار مردم به قول و فعل به طوری که موجب خنده دیگران شود استهزا و بدگویی از کسی که اگر آن سخن به گوش برسد موجب ناراحتی او می گردد غیبت است.

هر چند این صفات هر کدام بحث جدایی دارند اما با توجه به اینکه این صفات در رابطه با یکدیگرند، آنها را با هم طرح نمودیم. یعنی اگر استهزا و عیب جویی هنگامی که فرد حضور نداشته باشد انجام گیرد، متضمن غیبت می شود. و غیبت هم اصولاً متضمن نوعی عیب جویی و استهزاست. همچنین هر سه آنها به یک ریشه و اصل برمی گردند و آن عداوت و حسد است.

در قرآن آمده است: کسانی که دوست دارند زشتکاری در میان مومنان پدید آید و آشکار گردد عداوتی در دینا ک دارند. (سوره نور آیه ۹)

رسول خدا (ص) فرمود: هر که عمل ناشایست کسی را ظاهر و شایع کند مثل آن است که خود به جا آورده باشد و هر که مومنی را به عیبی سرزنش کند، نمیرد تا خود گرفتار آن شود.^{۱۳}

خصوصیاتی که موجب حسد در نوجوان می شود در این موارد نیز اثر می گذارد. یعنی نوجوان برای از میدان به در کردن رقیبش ممکن است دست به عیب جویی، استهزا و غیبت بزند. زیرا نوجوان همانطور که در دوستی ها افراط می کند و تعصب

رعایت تقوای چشم فرد از تحریک این غریزه مصون می ماند. آموزش جنسی در حد لزوم با شروع بلوغ نیز از اموری است که باید به آن توجه شود زیرا نوجوان را از مراجعه به دوستان و همسالان بی نیاز می کند و در نتیجه باب بسیاری از مسائل فساد انگیز بسته می شود.

۴ - حسد

آرزوی زوال نعمت از دیگران حسد است اما اگر آنچه را که دیگری دارد برای خود بخواهد و آرزوی زوال نعمت برای دیگران نکند غبطه است. حسد از سخت ترین و دشوارترین بیماریهای روانی و از بدترین ردایل است و موجب عقوبت دنیوی و اخروی است زیرا حسود همواره محزون است و از دید آسایش دیگران رنج می برد و به گفته ظریفی «حسود از چاق شدن دیگران لاغر می شود».

علی (ع) فرمود: الحسود لا یسود؛ صاحب حسد، خداوند شرف و بزرگی نمی گردد.^{۱۱} پیامبر (ص) فرمود: حسد کارهای نیک را می خورد، همچنانکه آتش هیزم را می خورد.^{۱۲} نوجوان به سبب خصوصیات خود بینی و خودنمایی و ابراز شخصیت ممکن است هنگامی که مشاهده کند دیگری گوی سبب از او برده، گرفتار حسد یا غبطه گردد.

غبطه می تواند نقش سازنده ای داشته باشد و نوجوان را به کار و کوشش و فعالیت وادارد اما حسد او را دچار افسردگی و باس می سازد و با محسود دشمن می گردد و قسمتی از نیروی فعال او در این راه به هدر می رود.

برای رفع این مشکل نخست باید خطر حسادت که خود روح و روان است گوشزد شود. و متوجه گردد که نباید با خویش دشمنی کند و سپس خلاف آنچه را حسد موجب می شود،

خاصی دارد در دشمنی و عناد حتی نسبت به کسی که قبلاً دوست او بوده از هیچ چیزی فروگذار نمی‌کند و به هر وسیله‌ای متوسل می‌شود به خصوص اگر قبیح عمل را به درستی در درمان این صفات باید منشأ آن یعنی حسد و کینه را از میان برد و اگر احیاناً این اعمال از عوامل دیگری ناشی شده، مثلاً برای خندانیدن یا همزبانی با دوستان باشد او را به زشتی عمل که فروختن رضای خدا به رضای دوستان است آگاه نمود.

۶ - دروغگویی

دروغگویی از گناهان کبیره‌ای است که موجب خفت و خواری در دنیا و آخرت است. کسی که دروغ می‌گوید خود را در نظر مردم بی‌ارج و بی‌اعتبار می‌سازد، زیرا دروغگو فراموشکار است.

امام صادق (ع) فرمود: از جمله چیزهایی که خدای تعالی بر دروغگو گماشته است، نسیان است.^{۱۴}

امام حسن عسکری (ع) فرمود: همه پلیدیها در خانه‌ای نهاده شده و کلید آن خانه دروغ است.^{۱۵}

نوجوان نیز به خصوص در اوایل نوجوانی به این مشکل دچار است چنانکه قبلاً گفتیم در گزارشهای مستند هسته مشاوره مرکز در سالهای مختلف تحصیلی دروغگویی در مقطع راهنمایی دخترانه و پسرانه از مهمترین مشکلات اخلاقی بوده است. اما در سالهای دبیرستان از شدت آن کاسته شده است.

نوجوان دروغگویی را از کودکی یاد می‌گیرد. البته کودک در ابتدا با دروغگویی بیگانه است و اندیشه دروغ گفتن به ذهن کودک خطور نمی‌کند بعدها امکان دروغ گفتن از طریق مشاهده آن از بزرگترها کشف می‌شود و در شرایط ترس از آن استفاده می‌کند.^{۱۶}

بنابراین در علاج این مرض الگوهای نوجوان باید از این صفت زشت بری باشند. همچنین باید از مؤاخذه و توبیخ شدید و بی‌جایی که نوجوان را به دروغگویی بکشاند، پرهیز نمود و ضررهای این صفت از جمله بی‌آبرویی نزد مردم و عدم اعتماد به دروغگور را گوشزد نمود.

۷ - جاه‌طلبی و ریا

منظور از حب جاه و شهرت، انتشار نام و آوازه و منزلت یافتن در دل‌های مردم و تسخیر قلوب است و دل‌های مردم وقتی مسخر کسی می‌گردد که معتقد باشند آن فرد دارای کمال حقیقی است و ریا یکی از اقسام جاه‌طلبی است زیرا جاه‌طلبی، طلب منزلت در دل‌ها از هر راهی که ممکن باشد و ریا، طلب منزلت است به وسیله خصال و صفات نیک.

رسول خدا (ص) فرمود: دوستی جاه و مال نفاق را در دل می‌رویاند چنانکه آب گیاه را می‌رویاند و فرمود: خدای تعالی عملی را که یک ذره در آن ریا باشد نمی‌پذیرد.^{۱۷}

روحیه عزت‌طلبی از خصایص بارز دوره نوجوانی است او دوست دارد او را تکریم و احترام نمایند، به حرفش بها بدهند و با او مشورت نمایند و او را دوست بدانند که در حد طبیعی نه تنها جنبه منفی ندارد که می‌تواند موجب رشد و تعالی اندیشه و منش او گردد.

اگر نوجوان در پرداختن به این امور دچار افراط گردد، ممکن است به جاه‌طلبی و ریا مبتلا گردد که بسیار برایش مضر است. زیرا او را به نفاق و خودنمایی سوق می‌دهد، در این صورت او برای کسب محبت مردم و شهرت و افتخار دست به هر کاری می‌زند. هم و غم خویش را در به دست آوردن دل مردم گذاشته و همواره گفتار و رفتار خویش را با سلیقه مردم مطابقت می‌دهد تا بر قرب خویش در نزد ایشان بیفزاید.

چنین فردی از خود هیچ اندیشه و اعتقادی ندارد و تدریجاً اغلب حرکات و رفتارهای جنبه نفاذ به خود می‌گیرد و اخلاص از وجودش بر گرفته می‌شود.

موریس دبس معتقد است که منظور غایبی نوجوان از این همه فعالیت و کوشش فقط جلب توجه دیگران می‌باشد و به عقیده او کنجکاو و موشکافی و خودنمایی آنها مانند جوشهای صورتشان یک نوع بیماری نوجوانی است.

نوجوان اگر این مسئله را درک کند که رضای مردم حد و پایانی ندارد و هرگز نمی‌تواند رضایت همه مردم را به دست آورد و مردم وسیله‌ای بیش نیستند و منعم واقعی خداست، چشم امید از مردم می‌گیرد و با معرفت به اینکه کوچکترین حادثه و عاملی در تغییر دیدگاهها و عکس‌العملها مؤثر است می‌یابد که تشویق امروز ممکن است به تنبیه فردا و آفرین به نفرین بدل گردد. نوجوان باید خالص نمودن نیت را بیاموزد و باید از خواست‌تأیافتن اخلاص کامل، اعمال و عبادات خویش را در پنهان انجام دهد.

• بی‌نوشته:

- ۴ - فائس، علی، خانواده و مسائل جوانان و نوجوانان، ج ۲، انتشارات شفق قم.
- ۵ - علم اخلاق اسلامی، ص ۱۷۵
- ۶ - منظور از جنبه اجتماعی آن صفاتی است که در ارتباط با دیگران مطرح می‌باشد.
- ۷ - علم اخلاق اسلامی، ص ۱۳۸
- ۸ - غزالی حکیم، ص ۷۲
- ۹ - علم اخلاق اسلامی، ص ۱۵۵
- ۱۰ - حسرو بور، یوسف، روانشناسی بلوغ و نوجوانی، ص ۳۳۷
- ۱۱ - نراقی، احمد، معراج السعاده، انتشارات رشیدی، ص ۳۴۹
- ۱۲ - علم اخلاق اسلامی، ص ۲۴۸
- ۱۳ - همان، ص ۲۵۸
- ۱۴ - معراج السعاده، ص ۴۴۵
- ۱۵ - علم اخلاق اسلامی، ص ۳۱۲
- ۱۶ - راسل، برتراند، در نریست، ترجمه عباس شوقی، انتشارات عطائی، چاپ سوم، تهران، ص ۱۴۶
- ۱۷ - علم اخلاق اسلامی، ص ۳۳۳